

Spis treści

Słowo wstępne

Nina Gładziuk

Piękne okrucieństwo. Przemoc w imaginariu faszyzmu

Adam Leszczyński

Modernizacja gospodarcza i przemoc w XX w.

Lech Nijakowski

Ludobójcze mikroby i pustynie. O latourowskiej pokusie w genocide studies

Rafał Wonicki

Hobbes i Grocjusz o wojnie i przemocy w stosunkach międzynarodowych

Agnieszka Nogal

Czy wojna nowego typu może być sprawiedliwa?

Paulina Piasecka

Narracja terroryzmu: ewolucja komunikatu przemocy

Paweł Kaczorowski

Horror politicus w XX wieku. Próba interpretacji wybranych wątków Carla Schmitta teorii partyzanta

Łukasz Święcicki

Carl Schmitt o państwie jako monopolu polityczności (a nie przemocy)

Michał Pospiszyl

Wojna domowa i paradoks władzy suwerennej

Małgorzata Kwietniewska

Imperialny splendor – Hegel a Napoleon Bonaparte

Piotr Nowak

Przekształcenia chrześcijańskiego ciała i duszy żydowskiej we wczesnym stadium kapitalizmu.

Uwagi do Kupca weneckiego Williama Shakespeare'a

Piotr Mazurkiewicz

Prawo do sprzeciwu sumienia.

O prymacie prawa Bożego nad prawem stanowionym

Zbigniew Stawrowski

Klaps jako imperatyw kategoryczny

Artykuły recenzyjne i polemiki

Anna Czepiel

Dobre i złe sposoby obrony wartości rodzinnych – polemika z prof. Zbigniewem Stawrowskim

Maciej Sławiński

Miłość, współczucie, patriotyzm: Marty Nussbaum recepta na sprawiedliwą demokrację

(Martha C. Nussbaum, *Political Emotions. Why Love Matters for Justice*)

Ryszard. Mordarski

Filozofia w obronie tradycji klasycznego racjonalizmu politycznego

(Romuald Piekarski, *Machiavelli, makjawiizm, patologia ducha, sacrum i polityka. Eseje z filozofii politycznej*)

Jan Molina

Hybrydowy dyskurs imperium

(Michel Eltchaninoff: *Co ma Putin w głowie?*)

Szymon Bródka

Wielcy wiarołomcy

(Stanisław Koper, *Wielcy zdrajcy. Od Piastów do PRL*; Pedro Pablo G. May, *Wielcy zdrajcy w dziejach świata. Od starożytności po nasze czasy*)

Nina Gładziuk, Piękne okrucieństwo. Przemoc w *imaginarium* faszystowskim

Przedmiotem artykułu jest zakotwiczenie myśli faszystowskiej, w szczególności nazistowskiej, w estetycznym dziedzictwie romantyzmu, kontynuowanym następnie przez Nietzscheański witalizm oraz modernistyczną awangardę. Z punktu widzenia dwudziestowiecznej historii intelektualnej wart szczególnego przemyślenia jest motyw

przemocy dokonywanej w imię piękna a także związki łączące wyjściową romantyczną ideę sztuki jako *Sturm und Drang*, z konceptem artystycznej awangardy przypuszczającej atak na świat mieszczańskich wartości oraz faszystowskimi oddziałami szturmowymi.

Słowa-klucze: romantyzm, modernizm, awangarda, witalizm, Nietzsche, faszyzm, nazizm, estetyzacja polityki, przemoc w służbie piękna, wielkie inwersje sensu

Adam Leszczyński, Modernizacja gospodarcza i przemoc w XX w.

W XX w. projekty modernizacji gospodarczej często były elementem szerszego programu inżynierii społecznej, który nie unikał - a w wielu wypadkach zakładał - odwołanie się do przemocy. Autor analizuje związek pomiędzy definicją nowoczesności w pismach klasyków teorii modernizacji z lat 50. i 60. XX w. (D. Lerner, D. Apter, E. Shils), próbuje szukać ich korzeni w pismach Marksa o kolonializmie oraz pokazuje konsekwencje radykalnej wersji takiego programu - na przykładzie chińskiego programu modernizacji w czasach Mao (1949-1959). W konkluzji zakłada, że w XX w. można prześledzić wyraźny związek pomiędzy programami modernizacji społeczno-gospodarczej i polityczną przemocą.

Słowa kluczowe: Modernizacja, nowoczesność, przemoc, rozwój gospodarczy, XX w.

Lech M. Nijakowski, Ludobójcze mikroby i pustynie. O latourowskiej pokusie w *genocide studies*

W *genocide studies* dominuje podejście skupione na intencjach i motywach ludobójców. Tymczasem w wielu przypadkach to zjawiska naturalne, patogeny czy maszyny określają charakter i przebieg mobilizacji ludobójczej. Celem artykułu jest pokazanie zalet teorii aktora-sieci (ANT) w wyjaśnianiu mobilizacji ludobójczej z uwzględnieniem czynników środowiskowych. Z bogatego katalogu nie-ludzkich aktorów wyróżnione zostały „przedmioty naturalne”. Autor dzieli je na trzy klasy, pokazując, że w historii zbiorowej przemocy kluczowe znaczenie miały patogeny (z czym związana jest „asymetria odporności” ofiar i sprawców) oraz pustynie. Odwołując się do wybranych przypadków (przede wszystkim: podbój i kolonizacja Ameryk i Australii, ludobójstwo ludów Herero i Nama, ludobójstwo Ormian, Shoah) pokazuje, że przyjęcie założeń i metod ANT pozwala dostrzec nowe aspekty procesu ludobójczego. Wskazuje na konieczność uwzględnienia polityki nie-ludzkich aktorów, delegacji moralności i prawa, śledzenia kolejnych translacji, odrzucenia podziału na jakościowo odmiennych mikro- i makroaktorów oraz tropienia wyłaniania się nowych aktantów oraz form wiedzy w czasie ludobójstw.

Słowa kluczowe: Teoria aktora-sieci, studia nad ludobójstwem, socjologia historyczna, mobilizacja ludobójcza, intencja ludobójcza, Bruno Latour.

Rafał Wonicki, Hobbes i Grocjusz o wojnie i przemocy w stosunkach międzynarodowych

W artykule omówimy i porównamy dwie filozoficzne tradycje stosunków międzynarodowych pod kątem ich podejścia do wojny i przemocy. Pierwsza to tradycja realizmu politycznego (Hobbsowska) a druga to tradycja szkoły angielskiej (Grocjuszowska). Każde z tych ujęć inaczej rozumie rolę przemocy i wojny w stosunkach międzynarodowych. Przemoc z punktu widzenia realizmu politycznego to część anarchistycznych relacji stosunków międzynarodowych oraz ewentualny środek do realizacji własnych politycznych interesów. Z kolei teoria społeczności międzynarodowej będzie mówiła o przemocy jako o czynniku, który należy minimalizować poprzez dążenie do takiego stanu, który będzie premiował pokojową współpracę. Przyjrzymy się tym dwóm podejściom starając się pokazać, że podejście Hobbesa do stosunków międzynarodowych można wpisać w perspektywę rozważań szkoły angielskiej.

Słowa kluczowe: Hobbes, Grocjusz, wojna, przemoc, stosunki międzynarodowe, konflikt, współpraca, kooperacja

Agnieszka Nogal, Czy wojna nowego typu może być sprawiedliwa?

Tezą artykułu jest twierdzenie, że teorię wojny sprawiedliwej należy przeformułować w taki sposób, aby można ją było zastosować do wojen nowego typu. Współcześnie nastąpiło przesunięcie teoretyczne – zmiana języka oraz przesunięcie praktyczne – zmiana charakteru wojen. W efekcie przesunięcia teoretycznego obserwujemy kryzys idei suwerenności jako idei porządkującej zarówno stosunki wewnętrzne jak i międzynarodowe, w związku z tym także inne pojęcia odniesione do kategorii suwerenności tracą swą ostrość. W efekcie przesunięcia praktycznego – na nowo określono wojnę nadając jej miano „wojny nowego typu”. Wojna stała się nie do końca jawną konfrontacją sił popieranym przez rozmaite, nie zawsze także jawne strony konfliktu. Bez suwerennej władzy, wspólnoty politycznej, hierarchii, nie można mówić o prawnych aspektach wojny, odpowiedzialności za wojnę i przyszłej wizji pokoju. Teoria wojny sprawiedliwej była dotychczas podstawą prawa międzynarodowego dotyczącego wojny. Współczesne relacje międzynarodowe oraz konflikty

zbrojne nie mogą być ujęte w ramy prawa wojennego i uporządkowane w odniesieniu do teorii wojny sprawiedliwej. Wylania się wobec tego alternatywna: można odrzucić podstawy prawa wojennego albo przeformułować teorię wojny sprawiedliwej. Wymaga ona jednak przeformułowania w taki sposób, aby uwzględniła przemiany jakie zachodzą w odniesieniu do suwerenności oraz form wspólnotowości politycznej.

Słowa kluczowe: wojna sprawiedliwa, ius ab bellum, is In bello, is post bellum, prawo konfliktów zbrojnych, wojna nowego typu,

Paulina Piasecka, Narracja terroryzmu: ewolucja komunikatu przemocy

Autorka skupia się na ewolucji procesu komunikacji stosowanego przez grupy i organizacje terrorystyczne. Przedstawienie zaczyna od ukazania działań rosyjskich anarchistów, a kończy na operacjach współczesnych grup zaangażowanych w globalny dżihad. Autorka analizuje zarówno zmiany w treści komunikacji, jak również sposoby szerzenia orędzia przemocy. Esej zawiera przegląd wybranych metod i środków komunikacji publicznej wykorzystywanych przez współczesne grupy terrorystyczne i analizy przydatności tych narzędzi w „walce o serca i umysły”. Myślą przewodnią eseju jeśli trzeba zastanowienia się nad popularnością tematu przemocy we współczesnej kulturze popularnej.

Paweł Kaczorowski, Horror politicus w XX wieku. Próba interpretacji wybranych wątków Carla Schmitta teorii partyzanta

Polityczność jest – według Carla Schmitta – zjawiskiem mającym rozmaite postacie. Są one zróżnicowane m.in. ze względu na różne możliwe relacje działania politycznego do państwa. Artykuł ukazuje historię rozwoju tego, co za Schmittem nazwać można fenomenem partyzanckości. Partyzanckość jest szczególną formą polityczności, znaną od pocz. XIX wieku, która stopniowo zwiększa swoją obecność. Działania partyzanckie charakteryzuje totalność, która z czasem, zwłaszcza w XX wieku, narasta i staje się elementem dominującym w tej formie działania politycznego. Totalność ta dotyczy nie tylko rozmiarów, zasięgu działalności politycznej, ale także, a może zwłaszcza, oznacza bezwzględność w stosowaniu terroru, przemocy, którą totalny partyzant/terrorysta uznaje za całkowicie usprawiedliwioną.

Słowa kluczowe: polityczność, państwo, partyzant, partia, całość, totalność, polityka liberalna, terror, technika, jedność świata, prawo międzynarodowe, wojna, Europa, tradycja, rewolucja

Michał Pospiszyl, Plaga bezprawia. Wojna domowa i paradoks władzy suwerennej

Tekst składa się z trzech części. Pierwsza poświęcona jest roli jaką w *Wojnie peloponeskiej* Tukidydesa odgrywa historia Ateńskiej plagi. Wiele wskazuje na to, że wojna domowa, która wybuchła w osłabionym zarazą państwie, nie była po prostu efektem ahistorycznej i upadłej ludzkiej natury. Zamiast posługiwać się złą ludzką naturą jako kluczem umożliwiającym zrozumienie każdego społecznego konfliktu, proponuję interpretację ateńskiej wojny domowej (*stasis*) jako symptomu nieegalitarnych stosunków społecznych. Część druga poświęcona jest nowożytnym narodzinom kapitalizmu i analizie filozofii Thomasa Hobbesa. Angielski filozof był nie tylko tłumaczem *Wojny peloponeskiej*, ale autorem, dla którego zasadniczym punktem odniesienia była rzeczywistość nowożytnych wojen domowych. Hobbes tworzył swoją filozofię przede wszystkim w strachu przed konfliktem, który mógłby naruszyć zastane podziały władzy i bogactwa. Efektem tego strachu było wytworzenie mechanizmu, który nazywam paradoksem władzy suwerennej. Chodziło o proces, w którym władza powołana do obrony przed bezprawiem i chaosem, sama rozlewa się na życie społeczne nie respektując zastanych praw i zwyczajów: urzeczywistniając tym samym świat, przed którym miała chronić. Część trzecia poświęcona jest krytyce władzy suwerennej autorstwa Waltera Benjamina. Niemiecki filozof obserwując te same procesy co Hobbes widział je od podszewki (to znaczy od strony ofiar nowoczesnego postępu, tych samych, które budziły trwogę autora *Lewiatana*). Benjamin dowodził nie tylko tego, że ustanowiony u progu nowożytności porządek społeczny był zbudowany na bezprawnej przemocy (akumulacji pierwotnej), ale warunkiem jego trwania było permanentne odtwarzanie, tego bezprawia (stąd teza o „stanie wyjątkowym, który staje się regułą”). Jedynym wyjściem z tego zaklętego kręgu przemocy miało być – zdaniem Benjamina – odzyskiwanie pamięci o tradycjach ludowych, przeszłych walkach klasowych, przegranych rewolucjach i systemach społecznych, które podobnie jak Komuna Paryska stwarzały możliwości dla życia wyzwolonego spod ucisku.

Słowa kluczowe: Tukidydes, Thomas Hobbes, Carl Schmitt, Walter Benjamin, stasis, biopolityka, przemoc prawa, stan natury, Komuna Paryska

Małgorzata Kwietniewska, Imperialny splendor – Hegel a Napoleon Bonaparte

Podjęta w tym artykule refleksja skupia się na silnych związkach, jakie łączyły G. W. F. Hegla z Napoleonem I Bonaparte. Zależność ta uwidacznia się w trzech planach. Są to: plan wydarzeń historycznych, który stanowi wspólne tło dla obu tych postaci, żyjących w czasie ustawicznych wojen; plan poglądów, gdyż uważna analiza wybranych pism Hegla pokazuje, że akceptował on w pełni i asymilował wybory społeczno-polityczne Cesarza Francuzów. I wreszcie, w planie działań bezpośrednich daje się zauważyć, że Hegel kształtował swoją karierę uniwersytecką, rozmyślnie wzorując się na Napoleonie. Jego marzeniem było wejście w rolę Napoleona filozofii. Wygląda na to, że jego zamysł się powiódł.

Słowa klucze: Wojna, państwo, prawo, religia, różnica.

Ks. Piotr Mazurkiewicz, *Prawo do sprzeciwu sumienia . O prymacie prawa Bożego nad prawem stanowionym .*

W artykule podjęte zostało zagadnienie relacji pomiędzy prawem Bożym a prawem ustanowionym przez instancję świecką i przedstawiona teza o zasadności prawa do sprzeciwu sumienia „w którym odzywa się głos boży”. Prowadzone rozważania szczegółowe dotyczą sumienia jako władzy poznawania dobra i powinności, powszechności tego poznania, jego prawomocności i warunków niezawodności. Poprzez odwołanie do myśli stoickiej i neoplatońskiej, ale zwłaszcza do elementów teologii św. Pawła oraz poglądów Benedykta XVI ukazane zostaje znaczenie wprowadzenia kategorii natury i sumienia do świeckiej, racjonalistycznej refleksji nad prawem. Przypomniane zostało stanowisko teologów chrześcijańskich, którzy opowiedzieli się przeciwko prawu religijnemu oraz jego racje, a także pogląd wyrażany m.in. przez Benedykta XVI o korekcyjnej roli religii wobec rozumu ludzkiego, jak też znaczeniu rozumu ludzkiego dla religii. Podkreślono również istotny brak we współczesnej nauce prawa refleksji nad prawem naturalnym i jego dramatyczne konsekwencje, do których zaliczyć można także negowanie prawa do sprzeciwu sumienia.

Słowa kluczowe: Bóg, człowiek, religia, wiara, Objawienie, sumienie, prawo Boże, prawo stanowione, prawo religijne, prawo Mojżeszowe, rozum, natura, polityka, porządek sprawiedliwości, wolność, wolność religijna.

Zbigniew Stawrowski, Klaps jako imperatyw kategoryczny

Współczesne trendy kulturowe wprowadzające do porządków prawnych regulacje, które osłabiają moc praw rodzicielskich, dotarły również do naszego kraju. Pod wpływem ideologii utylitarno-etatystycznej, które uznają państwo i jego urzędników za głównych wychowawców i opiekunów dzieci, kwestionuje się pod różnymi pretekstami uprawnienia w naturalny sposób przysługujące rodzicom. Jednym z takich pretekstów jest stosowanie wobec dzieci przemocy. Atoli działania podjęte przez państwo wobec rodziny powodują, że jako lekarstwo na przemoc rodziców pojawia się tu przemoc instytucjonalna, zastosowana przez funkcjonariuszy państwowych – przemoc dla samych dzieci często o wiele bardziej dotkliwa. Niniejszy tekst stara się uporządkować problem, odwołując się do podstawowego kantowskiego rozróżnienia na przemoc usprawiedliwioną i nieusprawiedliwioną oraz do pierwszeństwa praw rodziny i rodziców przed uprawnieniami państwa. Podobnie jak państwu wobec obywateli, tak rodzicom wobec swych dzieci wolno używać przemocy, o ile jej zakres i forma wynika z tego, co dla relacji rodzicielskiej najbardziej istotne – z kategorycznego imperatywu odpowiedzialnej miłości, mającego na celu wspieranie dziecka na jego drodze dorastania do odpowiedzialnej wolności. Symbolem takich właśnie rodzicielskich działań jest tytułowy klaps, który – właściwie rozumiany i odpowiednio stosowany – bywa czasem wręcz moralnym obowiązkiem rodziców.

Słowa kluczowe: klaps, władza, przemoc usprawiedliwiona, imperatyw kategoryczny, Kant